

GRAZIA DELEDDA.

Kertes villa a Via Imperán.

A Via Imperián lakott hatalmas épülettömbök közt szerényen meghúzódó kis kertes villában. Csendet, békességet kedvelő valakinek, írónak való hely volt ez, az utcába nem fordultak be a túlkölkő, robogó autók s más ablakrengető járművek, zajos alkalmatosságok, amelyek szerencsétlenné teszik s megrövidítik a vidékről városba szakadt ember életét. A csengő fölött az írónő férjének a neve: Palmiro Madesani. A kertben fák, virágágyak voltak, bent a szobában egyszerű bútorok. Az ablakokon át a fák mögül bebámult a kék római ég.

Most, hogy halála alkalmával a lapok közölték a fényképét, ijedten állapítottam meg, milyen hazug, semmitmondó dolgokat örökít meg az emberből a fotografus lenszéje. Ószhajú, komolytekintetű, alacsonytermetű asszony volt és az első látásra nagyon zárkózott, magának, családjának való nőnek tetszett. Szűrös szemmel nézte meg az idegent, de ha felolvadt, valóssággal családtagnak tekintette vendégét. Nem a szalonok lélektelen, erőltetett, ügyeskedő szórakoztatója volt, de az ősi meseforrás, s kedves gyönyöző mondatai még most is muzsikálnak a fülemben. Ha belemélyedt a beszédbe, komoly szigorú tekintete megenyhült, széles mosoly terült az arcára, s míg a kis unokahúga, Mireio, a feketét felszolgáltatta a sarokasztalnál, kifogyhatatlan volt a mondikálásban:

— Nézze ezt a kis Mireiot — szóló nevetve. — A húgomnak a leánya. A húgomat annakidején egy szép szál toszkánai ember vette el. Ezek a toszkánaiak mind olyan magasak, azt gondoltam, hogy namost olyan kétméteres égi meszelők lesznek a gyerekek a családjunkban, s nem ilyen alacsonyak, mint mi vagyunk. Aztán itt van ez a kis görcs, hát ki látott ilyent?

Fölcillant a szeme, ha szülőföldjéről beszélt. 1875-ben született a szardíniai Nuoróban, tehetős polgári családból. Mindössze négy elemít végzett. Gyerekkori kedves olvasmányai főként szardíniai írók munkái voltak s kedvesen emlegette Enrico Costa II muto di Gallara s La bella Cabras könyveit, kora ifjúságának felejthetetlen emlékeit. Első kis elbeszéléseit a Vita sarda és a római Ultima moda című folyóirat közölte. Akkor még tájshólásban írt. Első kötete Sardegna virága címmel jelent meg. Azóta évről-évre következtek regényei, novelláskötetei. Családja, rokonai nem nézték jószemmel, hogy irogat s ő nagy büszkeséggel emlegette, hogy mennyi keserű küzdelmébe került, míg kiharcolta, hogy író lehessen. A Jó lelkek című regényéhez Ruggero Bonghi, a híres kritikus írt előszót. 25 éves korában férjhez ment. Mantovába, majd Rómába került. Bejárt az egyetemre irodalmat, művészettörténetet hallgatni s közben szorgalmasan tanult, olvasott. Főleg oroszokat, aztán franciákat.

Egy sokat jelentő mondatára pontosan emlékszem:

— Mindennap dolgozom. A művészet kötelesség.

Megkérdeztem tőle, melyek azok a munkái, amelyekben szerinte leg-

tökéletesebben sikerült kifejeznie magát. Fontosnak tartottam, hogyan ítéli meg munkásságát.

— Életem második felében írt dolgaimat tartom a legjelentősebbeknek, — felelte. A magányos ember titkát, A menekülés Egyiptomba című könyvemet. Legjobban szeretem a Jóléleket, a Cenere című munkámat, mert ezek az ifjúságomra emlékeztetnek. Első döntő sikerem az Éliás Portolu volt. A La via del male című regényemről Luigi Capuana írt szép ismertetést, a cikk nagy feltűnést keltett és sokban egyengette utamat. Legolvasottabb munkám, a Mint szélben a nád . . . , sajtóságos a kritika sohase lelkesedett érte. A Ceneréből filmet csináltak, Eleonora Duse alakította benne a fő nőszerepet.

Beszéltem vele azután is, hogy 1927-ben elnyerte a Nobel-díjat.

— Nagy bajt hozott ránk ez a dicsőség — mondta derűsen, mosolyogva. — Hogy mit csináltam a rengeteg pénzzel? Az egész összeget, mintegy hatszázezer lírát, úgy ahogy kaptam, betettem a bankba. Nem szeretnék hozzányúlni. Két fiam van, másképp jótékonycélra adnám az egészet. Mióta ilyen gazdagok lettünk, pokol az életünk. Naponta százával kapjuk a leveleket. Vannak, akik tanácsot adnak, hogyan lehetne a pénzt megsokszorozni föltétlen bizonyossággal és hihetetlen rövid idő alatt. Akadnak, akik nyomorukra hivatkoznak, segítséget kérnek, mások társnak ajánlkoznak kiváló szaktudással előnyös üzletekhez. Szegény uram válaszolgat a levelekre, nem tudom meddig bírja?

Nyáron Cerviába szokott menni és egyszer küldött onnan egy képeslapot. Kis park volt a templom mellett a képen a világhírű Grazia Deleddáról elnevezve.

Utolsó látogatásom alkalmával egy szép fiatal leány volt nála. Mikor elbúcsúztam, azt mondta :

— Maguk fiatalok, persze azt gondolják, itt van egy öregasszony, ez a Grazia Deledda, mit ér már ennek az élete? Pedig higyjék el, az öregség a boldog kora az embernek.

Az ujságok megírták, meghagyta a családjának, hogy a rólaszóló gyászjelentést a temetés után küldjék szét. Nem szerette a tüntetést, a hangos külsőségeket. Férje, két fia, rokonai s nagyobb családja, az írók, művészek állták körül a sírját, s a kedves őszhajú, mesélgető szardíniai asszony, aki egy kissé bizonyára mindig idegen maradt Rómában, csendben, feltűnés nélkül költözött el az élők sorából.

Nuoro.

Grazia Deledda föllépésekor, a kilencvenes években, keresztúton találta az olasz irodalmat, mely Giovanni Verga és társai munkáiban fordult át a romantikából a verizmusba. Ahogy a vezér a Délvidéket, úgy fedezte ő fel Szardíniát s Nuorót a literatura számára, s munkáit gyermeki hűséggel és ragaszkodással egy-kettő kivételével mind szülővárosáról vagy szűkebb hazájáról, Szardíniáról írta.

Regényeiből pontosan élénk rajzolódik a festői vidéken égbenyúló hegyek, komor erdők közt szerényen megbúvó kis város, Nuoro. Dorgali irányában a tengerre nyílik kilátás, amott Mamajodába s Fonniba visz az út. A kicsi utcákon szemetgyönyörködtető népi viseletben mennek a tejeskannát, gyümölcsöskosarat vivő, feketehajú, égő szemű, barna asszonyok, leányok, a korzón katonatisztek sétálnak gazdagabb polgári kisasszonyokkal, a kávé-

házban, vendéglőkben tisztviselők, iparosok tereferélnek olyan nyelven, amelyet csak nehezen vagy egyáltalán nem értenek meg a tengeren túl a fővárosban. A messzeség: Cagliári vagy Sassári városa, aki a kontinensre megy vagy onnan jön, arra gyanakodva tekintenek. Ha a nagytemplom harangjai megszólalnak, ájtatosan mennek misére, vecsernyére, de kint az életben veszekedők, marakodók, pletykások, babonások. Néha ördögöt látnak, rontásról beszélnek, fiatal leányok napkelte előtt virágot szednek, kísértések ellen.

A szép Valverde fölött tavasszal szagos, bizsergető szél fú, az Orthobene cserjés, irtásos, erdős tetején, faháncsoló szárd és toszkánai munkások dolgoznak. Néha egy-egy fegyháztöltelék is erre vetődik, a pénzéhes vállalkozók, munkafelügyelők befogadják maguk közé, hátha fel lehet használni az ilyen mindenre elszánt embert valami kiadós gyujtogatásra, amin lehet keresni. (A mi Urunk.)

Sűrűvérű, kemény emberek, nehéz sorsok, vad szenvedélyek, bűnök és szerelmek fölött zúg ezen a tájon a szél, s ha kiszabadul valahol a tenger felől, átcsap a félelmetes Orthobenén, s az Olienán a Valverde fölött, megremegteti a házakat, a nyomorúságos erdei kalyibákat, s a szíveket. Ez a vidék Grazia Deledda világa, ezek a faháncsolók, szénégetők, pallérok, vállalkozók, polgári kisasszonykák, parasztleányok, javasasszonyok, nénikék, gazdálkodók, ügyvédek, orvosok, tanárok, Grazia Deledda regényhősei és ahogy járnak-kelnek, beszélgetnek, annyi helyi közmondást, szólásmódot, babonát, népszokást jegyezhetnél fel a beszédjükből, hogy egy néprajzi tudós megélné belőle.

A figyelmes szemlélő hamar észreveszi, hogy kik állnak az írónőhöz legközelebb. Az egyszerű polgárok, parasztok, akiktől származott, a becsületesekek, tisztaszívűek, a hívők, szenvedők, s akik az életet áldozatnak tekintik.

Ahol tisztán cseng a hangja, egyszerű polgárokat, parasztokat állít előtérbe, az ő életükről ír modern epepéát. Lokalpatrióta s Nuoróval bezáródik számára a világ. Minden, ami e körön kívül van, idegen kissé. Ösztönösen is a paraszt életszemlélet tükröződik vissza munkáiban. Regényeit sokáig Nuoróval kezdi és végzi, itt ismerős neki minden, hegyek, völgyek, vizek, fák, házak, emberek. Különösen fiatalkori munkáiban rajongó szeretettel, szinte zsúfolja a néprajzi elemeket. A szép és színesen megírt népszokásokra, táncmultságokra, lakodalmi ünnepekre kell gondolnunk csak, melyek oly elevenné teszik regényeinek lapjait. Az ilyen ember, mint ő, városra kerülve egy kissé mindig árva marad. Olyan mint A mi Urunk parasztasszonya, akit nagymódba cseppent fia a kontinensre városba visz. Nem engedi meg neki, hogy korán keljen, hogy dolgozzék, egész nap kiszolgálják. Az egyszerű lélek nemsokára súlyosan megbetegszik s egy bölcs öreg orvos, akit ijedten elhívják hozzá, megmondja neki:

— Nincsen magának semmi baja, csak a honvágy gyötri, menjen haza minél előbb Szardiniaiba, mert időnap előtt elpusztul.

Első kis munkái után ismertebb regényeit, elbeszéléseit már toszkánai nyelven írja, de boldog, ha egy-egy szót betűzdelhet, egy szólásmódot szárd tájnyelven beszűrhat a szövegbe, egy kis hazai nótácskát lejegyezhet. A lehető legegyszerűbb olasz nyelven ír, mégis valósággal kétségbeejti a fordítót a szardinia tanyákra vonatkozó népi szavakkal, tájszólásos dalaival, parasztnéven nevezett virág-, állat- és növényneveivel. Mintha szárd-nyelven gondolkodna, s csak kényszerűségből írna toszkánai nyelven! Az ember-

nek Giovanni Papini pompás ötlete jut az eszébe, amit az olasz írókról mondott :

— Űgyszólván minden olasz író írt olyan dolgokról, amiket nem érzett s oly nyelven, amit nem beszélt.

Fejlődése.

Elbeszélései, regényei egész kis könyvtárt alkotnak. Munkáiból meg-rázó közvetlenséggel tárul elénk a hatalmas erőfeszítés, amellyel a minél maradéktalanabb, igazabb kifejezésért harcol. Fáradhatatlanul igyekszik a tökéletesedés felé. Majdnem minden könyvében van valami, ami a fejlődés vonalába állítja, nagy merészséggel tör előre, hogy újra vissza-visszahulljon. Az ember önkénytelenül is érzi a lélek hősi küzdelmét. Minden munkájának megvan a maga egyénisége s az egészben betöltött fontos szerepe.

Első elbeszéléseiben még szárd nyelven dialektális írónak mutatkozik, s gyerekes kedvteléssel jegyez fel mindent, ami elébe kerül.

A Jölelkek című regénye, romantikus korszakának kedves emléke. Az árván maradt kis Annica Malvas Paolo nagybátyja népes családjába kerül, sok fiú, leány közé. Átesik az első szerelem keserű csalódásán, hogy végül megtalálja a derék Sebastiano oldalán az élet igazi boldogságát. A regény egyszerű szerelmi történet, de a hangsúly már nem a mesén, hanem a környezetrajzon, a friss tájszemléleten, a népszokások lejegyzésén van.

Népszerűsége, igazi irodalmi sikere az Éliás Portolualval kezdődik. Eddig ízig-vérig való regionalistaként jelentkezett finom elbeszélő, mesélő készséggel, itt azonban a lelkek drámáját, összeütközését hangsúlyozza.

A régi nuorói parasztcsaládból származó Éliás a kontinensről hazatérve beleszeret testvérének, Pietrónak a jegyesébe. Nem meri felfedni érzelmeit, így Pietro el is veszi a leányt. Az ifjú férj azonban elhanyagolja feleségét és Éliás bűnös szerelmével az asszony mellé sodródik, magáévá teszi és gyereke születik tőle. A szerencsétlenség halálba kergeti testvérét. Most előtte áll az asszony szabadon, de Éliás megretten a gondolattól is, hogy elvegye feleségül és a nő máshoz megy.

A regény a régi, már klasszikus témát dolgozza föl a pásztorélet keretében, a szenvedélyek hatalmas rajzával, embert pusztító könyörtelenségével. Ezt a munkáját követi a szentimentális Cenere, a Nostalgie, a La via del male.

A mi Urunk a tárgyilagos epika hidegségével lep meg. Eddigi erényeit lírai aláfestés s egy kis szentimentalizmus jellemezte, itt tárgyilagosságra törekszik Dejana, Marialene, Sebastiana, Aldo Bruno történetében. Az előtérben erdőirtó munkások, vállalkozók, munkafelügyelők állnak szegény kispolgári környezetben. A főtéma a vagyonért való mindenén átgázoló küzdelem és a józan ítélőképességet elhomályosító szenvedély, a szerelem.

A mi Urunk tipikus naturalista regény. A verista receptet azonban Deledda nem tudja és nem is akarja követni. Nem tud teljesen tárgyilagossá válni. Dejana, aki csak az imént szabadult meg a börtönből, mert kegyetlen nevelőatyját megölte, újra bűnbeesik s pénzéért, fölbérelt gonosztevőként felgyújtja az erdőt, ahol a mindenre elszánt vállalkozók akarnak maguknak földet szerezni. Lelkiismerete azonban feltámad, bűnhödni akar, tettét elmondja, hogy most már mindig fölötté lebegjen a börtön fenyegető réme. Házasságában boldogtalan épűgy, mint a felesége.

A Mint szélben a nád című regényében látszólag visszatér oda, ahonnan elindult. Ujság a bűn után következő bűnhödés, s a vezeklés erőteljesebb

hangsúlyozása. Efix, a hű szolga zsarnok urát, Don Zámét önvédelemből megöli, s így akarata ellenére gyilkosságba esik. Nem tudódik ki szörnyű titka, de őt egész életén át nyomja a bűntudat. Hűségével jóváakarja tenni vétkét, ott marad megölt urának leányai mellett, bér nélkül dolgozik a megmaradt birtokon s önmaga feláldozásával akar vezekelni. Meg kell érnie a család anyagi romlását.

A mese fővázolásában előtűnnek az író műve régi erényei, a friss tájszemlélet, a színes néprajzi elemek szeretete, a lírai hang, a vallásos misztikus elemek: Efix vándorbotot vesz a kezébe, búcsúról-búcsúra jár, egy vak koldushoz szegődik kísérőnek, hogy bűnéért még itt a földön megbűnhődjön, s csak meghalni megy vissza a régi házba, ahol szolgált.

Következő regényeiben lassanként eltűnedezik a néprajzi elem. Az életben lepergő dráma feszültségét, a lélekben végbemenő tragédiák váltják fel. E munkáit lélektani elmélyedés, analízis jellemzi. A verista korszak elemi erejű, de a külső világban lezajló drámái helyett, most a lélek drámáit kapjuk cserében, s e munkái így szemben állnak A mi Urunk című regényének élet- szemléletével. (Marianna Sirca, La madre L'edera.)

A La madre főszereplője Paoló, a kis szárd falu papja, aki édesanyja mellett csöndesen, békén él az egyszerű parókiában. Körötte vagyonért marakodó, iszákos, babonás hívek. A fiatal pap hosszú esztendők áldozatos munkája után egyszerre ijesztő lelki válságba kerül. Ellenállhatatlanul, tehetetlenül sodródik egy nő felé, de hosszú viaskodás után lemond szerelméről, hogy egész életét tisztán Istennek és híveinek szentelhesse. Az anya és a fia rajzában (az anya évekig szolgáló volt a szemináriumban, hogy fia pappá lehessen) megrázó erővel rajzolja a szerző a kötelességteljesítés hőst, a szociális embert, aki másokért él, hal s kálváriát vállal magasabb célokért.

Néhány regényében elszakad a régi szardínia környezettől, főleg az újabbakban. Lefoszlanak róla kedves díszei, hogy végre meztelenül mutassa be a tragikus emberi sorsot. Megválnak a kedves Nuorótól s alakjai most már künn bolyongnak a mantuai, római ég alatt az idegenségben árván, elhagyottan. Itt akadt el a rég, a kilencvenes években elkezdett melódia. (La fuga in Egitto, Annaléna Bilsini, Il segreto del'uomo solitario stb.)

Santaju.

Öregapja Fonniból származó ember volt, egyszerű parasztok ivadéka. Szent szobrokat faricskált, azért «szentesnek», «szentfaragónak» csúfolták, s ez a név rajtaragadt a Deledda-családon. A polgári származás, a paraszti gyökerek egész élet szemléletét meghatározzák. Ezért ragaszkodik olyan hatalmas erővel a szülőföldhöz, ezért szorítkozik sokáig olyan kis körre. Nuoro számára sokáig az egész világ. Innen a földhöz, a röghöztapadás, a polgári, a paraszti származású emberek szeretete. Regényeiben a jók, a becsületesek a kispolgárok, a parasztok, ezek állnak legközelebb a szívéhez. Embereiben a vagyonért való harcban összekeverednek az erkölcsi fogalmak, sokat vitatkoznak az Istennel, magyarázkodnak, félrebeszélnek, ha pénzről van szó, de az életbevágó döntő pillanatokban fel tudnak emelkedni az erkölcs magaslatára. (I giuochi della vita.) Szigorú elvek vezérlik őket nehéz életükben, aki vét szentesített hagyományaik ellen, azt könyörtelenül kiközösítik maguk közül. Szorgalmasak, munkálkodók, ravaszak, leleményesek. Nem szeretik a ceremóniát. Egyszerűen élnek, halnak. A szépség kedves dolog a szemüknek, de lényegesebb számukra a jószág, a hűség, a kitartás. Emberei

a természetben élnek. Fölöttük tavasz játszik, nyár napja ragyog, ős sárgul, tél viharja bömböl. Kezdetben, különösen első munkáiban a természet csak mint illusztráció, mint háttér jelenik meg az előttünk lezajló cselekmény színezésére, aláfestésére, hangsúlyozására. Később a természet ereje fontosabbá válik a szemében, az elemek túlnőnek az emberen és az ember ott áll az élet tragikus útján hatalmas erejű viharok közt, az örökké élő hegyek alatt.

Másik nagy vezérlő motívuma a vallás. Emberei a lelkiismeret hősei. Regényeiben a bűnt kegyetlen sorsszerűséggel követi a bűnhődés, egy fiatalkori botlásért egész életen át szenvedni kell. Munkáinak visszatérő motívuma a vezeklés. Vezekel Efix, a gyilkosságba keveredett szolga, Orli, a Cenere asszonyhőse, mert meggondolatlan szerelmében elbukott és gyermekét elhagyta, Dejana A mi Urunkban, mert fölbérelt cinkosként felgyújtotta az erdőt s most állandóan remegnie kell a földi igazságszolgáltatástól.

Grazia Deledda a családi élet ritka dicsőítője az irodalomban. Legszébb oldalai azok, amelyeken azt a mély szeretetet rajzolja meg, ahogy a szülők gyerekeik sorsáért, a jövőért való harcban egyesülnek. Aki a család közösségéből kiesik, hagyományai ellen vétkezik, megsemmisül az élet küzdelmeiben.

Másik visszatérő motívuma a gyerek. Egyszer majd valami szorgalmas irodalomtörténésznek fáradságos munkával ki kell derítenie azokat a titkos kapcsolatokat, amelyek a világ minden regionalista íróját a család és a gyerek költészetéhez fűzik. Dickens óta rengeteg író foglalkozott a gyerekekkel és a gazdag szép galeriát Grazia Deledda is méltóképpen gyarapította. Egész sereg művében szerepel az elhagyott gyerek, a törvénytelen gyerek, a családban élő gyerek és sohase válik a kép unalmassá, mindegyik kisleánynak, kisfiúnak külön lelki jegyei, jellemvonásai vannak.

Utítársak, küzdelem, művészi hitvallás.

A négy elemi végzett író minden tudását maga szerezte meg. Élete harc és verekedés, azért szereti annyira azokat, akik egészséges, bizakodókedvvel vágnak neki az életnek. (A Jólelkek Sebastianja.) Munkáihoz bátorítást kapott a verizmus vezető íróitól, de sohase válik programmossá, iskolássá. A naturalizmus teljes tárgyilagosságra való törekvése számára teljes lehetetlenséget jelent, enémű regényein is átragyog az erkölcsről való hitvallása. Sötét színekkel dolgozik, komoly író, humora nincs, csak derűje, napfénye, tavaszi illata.

Tanult Turgenyevtől, ahogy a vidéki életet rajzolja s a nemzedékek közt való különbséget felvázolja s finom lirizmusa is a nagy orosz íróra emlékeztet néha. Legkedvesebb írói az oroszok. Az autodidaktára jellemző naivitással árulja el kedvenceit, beírja elbeszéléseibe, regényeibe Gorkij, Dosztojevsky, Gogoly, Tolsztoj nevét, de mi sincs távolabb tőle, mint az orosz nemtörődömség. Az orosz írók megerősítik szociális életszemléletében, de nem utánozza őket szolgailag. Pöröl az álmódózó forradalmár diákkal, Raszkolnyikovval, a Bűn és bűnhődés főhősével s a gyilkosságra nem talál mentességet. Tolsztojt szeretettel olvassa, de megjegyzi, jobb szeretné, ha az élet és irodalom nála nagyobb összhangban állna, mert hogyan higgyen az ifjúság az olyan próféta tanításainak, aki ugyan attól akarja eltiltani, amit ifjúkorában elkövetett. Jól beszél és olvasott franciául, a francia írókat is

olvassa, de ezek csak az oroszok után következnek. Nőisége észrevétlen is megnyilatkozik a színek, külsőségek kedvelésében, amiről csak későbbi éveiben tud lemondani. Szavai mellett sokszor négy-öt jelző is van. Képzletét megkapja az érdekes, az ismeretlen, szereti regényeit távolról jött emberekkel kezdeni, akik titokzatosságot jelentenek, mert nem lehet tudni róluk kicsodák, honnan jönnek, hova mennek?

Az élet nem sztatikus dolog munkáiban, hanem harc, örökös küzdelem. Ebből folyik művészi hitvallása is. Itt is dinamikus elvet vall. A művészet célja az ő szemében nem az, hogy az író szép és gyönyörködtető munkákat hozzon létre, hanem hogy harcoljon is művein át az igazságért, a szegényekért, elnyomottakért, egy új és tisztább világért. Szolidáris azokkal, akiknek egész életük harc és küzdelem. Mint kedves versét kétszer is idézi a zsoldárt, nehéz életének foglalatát, még pedig egy fiatalkori és egy újabb munkájában:

— Szegény vagyok én, szenvedések közt töltöttem ifjúságomat s aztán is a megaláztatás és szomorúság volt a sorsom. (Anime oneste, Sole d'estate.) Egy novellájában (Grazia) szegény öregasszony borul a lábához, akinek börtönben van a fia.

— Azt mondják — szól hozzá —, hogy te jobban tudsz írni még az ügyvédeknel is, s maga a királyné is olvassa a te munkáidat. Nagy kincs ez leányom, de ne felejtsd el, hogy az Isten adta ezt neked ajándékba, hogy felhasználjad a szegények javára.

A dal, amit bátortalanul kezdett valamikor a kilencvenes években, hogy folytassa az örök város óriási arányai közt megbujva, félbemaradt, elhangzott. Az olasz irodalomtörténet újabb korszakának legkiválóbb alakjai közt fogja említeni azok között, akiknek életművén hajolt át az irodalom a romantikából a realizmusba, s aki Giosuè Carducci után másodiknak szerzte meg Itáliának az irodalmi Nobel-díj világraszóló dicsőségét. Munkáiban bátor lélek, az életben félénk, érzékeny, ügyetlen asszony volt s a láng mit szívében hordott, e két végletesség között lobbant el. A hagyományok klasszikus hazájában a jelen s a jövő nagy kérdéseire hívta föl a figyelmet. Bár élete legjobb műveit a háború óta írta, egy-két újabb könyvén, különösen elbeszélésein szigorú hazai kritikussai már a fáradtság jeleit vélték észrevenni. Nagy jellemző ereje, drámai feszültséget teremtő előadása, kiváló elbeszélő készsége mellett szemellátható fogyatkozásai voltak a motívumok ismétlése, a regionális színek túlzott alkalmazása, az erkölcsi elvek könyörtelen merevsége, ami már sokszor a babonát és az elfogultságot súrolta. De hűséges, igaz író volt, aki a közönség kedvéért nem hazudta idillnek szegény hősei nehéz és keserves életét, de drámának, tragédiának írta meg. A parasztságba lenyúló polgári osztálynak volt cicomátlan, hatalmas erejű költője. Osztálya hagyományaival, egyszerű erkölcsével, nagy akarateréjével harcolta végig az életet. Elrendezett mindent az urával, meg a fiaival, megnyugodva a halál gondolatában, mert az a természet dolga, hogy az öregek meghalnak, ha befejezik küldetésüket. Egy-két műve közel áll a remekműhöz, az autodidakta Grazia Deledda azonban azok közé a nagy írók közé tartozik, akiknek egész munkássága a remekmű. Úgy halt meg, mint ahogy egy egyszerű szardíniai parasztasszony hal meg, ott messze Nuoróban, az Orthobene hegye alatt csöndben, minden feltűnés nélkül. Az ember elment, a nagy hatalmasságok, a lángoló hegyek, a komor erdők, a viharos tenger itt maradtak.

Boros Ferenc.